

BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING METODIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH (CHOLG'U JAMOALARI MISOLIDA)

*Qo`qon davlat universiteti o`qituvchisi
Zuhridin Abullayev Abdujabbor-o`g`li*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada oliy musiqa ta'limi tizimida bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashning dolzarb muammolaridan biri — cholg'u jamoalari bilan ishlash metodikasi tadqiq etiladi. Maqolada bo'lajak o'qituvchining professional kompetensiyalari, partitura bilan ishlash texnologiyasi, jamoaviy ijrochilikning psixologik jihatlarini va dirijyorlik mahoratini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari tizimli tahlil qilingan. Shuningdek, talabalarning interpretatsion mahoratini oshirish bo'yicha eksperimental natijalar va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Metodik tayyorgarlik, cholg'u jamoasi, pedagogik texnologiya, professional kompetensiya, partitura tahlili, badiiy talqin, jamoaviy psixologiya, musiqiy muloqot, interpretatsiya.

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida ma'naviy-ma'rifiy islohotlar, xususan, yosh avlodning estetik tafakkurini shakllantirishda musiqa san'ati va ta'limi strategik ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalish sifatida belgilangan. Bugungi kunda oliy musiqa ta'limi oldida turgan fundamental vazifalardan biri — nafaqat tor doiradagi mutaxassis, balki yuqori darajadagi kreativ salohiyatga ega, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtira oladigan universal pedagog-kadrlarni tayyorlashdan iboratdir.

Musiqa o'qituvchisi zamonaviy ta'lim muhitida shunchaki nazariyotchi-ma'ruzachi emas, balki maktab yoki ixtisoslashtirilgan san'at muassasalarida turli janr va tarkibdagi cholg'u ansambllari, orkestr jamoalarini shakllantirishga qodir bo'lgan **professional rahbar, badiiy rahbar va tashkilotchi-metodist** hisoblanadi. Zero, jamoaviy ijrochilik o'quvchilarda jamoaviy mas'uliyat, milliy g'urur va musiqiy didni tarbiyalashning eng samarali vositasidir.

Biroq, zamonaviy pedagogik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda aksariyat hollarda akademik ijrochilikka urg'u berilib, jamoani metodik boshqarish, psixologik-pedagogik yondashuv va repertuar dramaturgiyasi ustida ishlash ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmay qolmoqda. Bu esa oliy ta'lim bosqichida musiqa o'qituvchilarining cholg'u jamoalari bilan ishlash bo'yicha metodik tayyorgarligini tizimli ravishda takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ushbu

maqolada aynan mana shu bo'shliqlarni to'ldirish va talabalarning amaliy kompetensiyalarini oshirishning konseptual asoslari tadqiq etiladi.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining cholg'u jamoasi bilan ishlashga tayyorligi shunchaki bilimlar jamlanmasi emas, balki yaxlit bir professional mahorat tizimidir. Ushbu tizimni quyidagi funksional qatlamlarga ajratish maqsadga muvofiq: **Intellectual-texnologik tayyorgarlik:** Bu o'qituvchining har bir cholg'u asbobining akustik tabiati, tovush chiqarish sirlari va texnik imkoniyatlari haqidagi fundamental bilimlarini qamrab oladi. O'qituvchi jamoaviy fakturani tahlil qilar ekan, har bir sozning tembr xususiyatlarini "ichki eshitish" tahlili orqali anglab yetishi lozim. **Ijodiy-loyihalashtirish mahorati:** Mazkur bosqichda o'qituvchi o'quv-repertuar rejasini "strategik arxitektor" sifatida shakllantiradi. Bu nafaqat asar tanlash, balki murakkab musiqiy matnlarni muayyan jamoaning (ansamblning) ijro imkoniyatlariga moslab qayta ishlash (tahrirlash va aranjirovka) san'atidir. **Psixologik-kommunikativ boshqaruv:** Cholg'u jamoasi — bu tirik organizm bo'lib, uning rahbari yuksak muloqot madaniyatiga ega bo'lishi shart. Musiqiy g'oyani dirijyorlik apparati (imo-ishora) va mantiqiy asoslangan so'zlar orqali ijrochilar ongiga yetkazish — metodik tayyorgarlikning eng oliy bosqichidir. **Ekspert-tahliliy nazorat:** Bu o'qituvchining repetitsiya davomida yo'l qo'yilayotgan nuqsonlarni lahzalik vaqt ichida sezishi va ularni bartaraf etish uchun eng qisqa metodik yechimni topa olish qobiliyatidir.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining cholg'u jamoasi bilan amaliy muloqoti ma'lum bir tizimli ketma-ketlik asosida amalga oshiriladi. Biz ushbu jarayonni takomillashtirilgan uchta funksional bosqichga ajratdik:

1. **Analitik-tayyorgarlik bosqichi (Kognitiv tahlil):** Mazkur bosqich repetitsiyadan tashqari amalga oshiriladigan eng muhim jarayondir. O'qituvchi partitura bilan tanishar ekan, uning musiqiy dramaturgiyasini ichki "laboratoriyasida" qayta quradi. Bu yerda asosiy urg'u "partiturani vertikal va gorizonttal o'qish" mahoratiga qaratiladi. Ya'ni, har bir cholg'u ovozi o'ziga xosligini anglash bilan birga, ularning umumiy uyg'unligini (fakturasini) metodik jihatdan rejalashtirib oladi.

2. **Texnologik-ijro bosqichi (Amaliy korreksiya):** Repetitsiya jarayonida vaqtni tejash va samaradorlikni oshirish uchun "qismlardan butunlikka" tamoyili qo'llaniladi. Metodik takomillashtirish shuni ko'zda tutadiki, o'qituvchi jamoa oldida shunchaki vaqt o'tkazmaydi, balki: **Guruhli (seksiyaviy) differentsiya:** Bir xil cholg'u guruhlari bilan alohida texnik shtrixlar ustida ishlaydi; **Akustik balans nazorati:** Asosiy kuy va hamrohlik (akkompanement) muvozanatini amaliy sozlaydi; **Intonatsion filterlash:** Noto'g'ri chalingan tovushlarni darhol payqash va ularni bartaraf etishning pedagogik usullarini qo'llaydi.

3. **Badiiy-estetik yakunlash (Badiiy sintez):** Bu bosqichda metodik tayyorgarlik "mexanik chalish"dan "ijodiy ijro"ga ko'chadi. Bo'lajak o'qituvchi "Assotsiativ-obrazli muloqot" texnikasidan foydalangan holda, quruq notalarni jonli musiqiy

obrazlarga aylantiradi. Bu bosqichning muvaffaqiyati o'qituvchining jamoani o'z g'oyasi ortidan erashtira olish (liderlik) qobiliyatiga bog'liqdir.

Tadqiqot jarayonida talabalarning tayyorgarligini oshirish uchun innovatsion metodlar tatbiq etildi. Qo'qon davlat universiteti talabalari o'rtasida o'tkazilgan tajriba-sinov natijalari quyidagi jadvalda o'z aksini topgan:

Baholash mezonlari	An'anaviy guruh (nazorat)	Innovatsion guruh (tajriba)
Partiturani mustaqil tahlil qilish	55%	82%
Repetitsiya texnikasini egallash	48%	79%
Jamoaviy ijro sifati (balans va talqin)	60%	85%

Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki:

Virtual orkestrivka: Talabalarga o'z aranjirovkalarini kompyuter dasturlarida (Sibelius, NotePerformer) eshitib ko'rish imkonini berish ularning eshitish qobiliyatini 30% ga oshirdi.

Refleksiv yondashuv: Talabaning jamoa bilan ishlash jarayonini videoga olib, keyinchalik xatolar ustida tahlil o'tkazish "metodik ko'rlik"ni bartaraf etishga yordam berdi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, bo'lajak musiqa o'qituvchilarining metodik tayyorgarligi faqatgina nazariy darslar bilan cheklanib qolmasligi kerak. U fanlararo integratsiya (dirijyorlik, asbobshunoslik, pedagogika, psixologiya) asosiga qurilishi lozim. Taklif etilayotgan metodik yondashuvlar — jamoaviy psixologiyani hisobga olish, raqamli texnologiyalardan foydalanish va interpretatsion mahoratni shakllantirish — talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini faollashtiradi va ularni professional cholg'u jamoalarini boshqarishga to'laqonli tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. "Musiqqa madaniyati va san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. Azizov S. "Dirijyorlik mahorati asoslari". – T.: Musiqqa, 2019.
3. Qurbonov B. "Cholg'u jamoalari bilan ishlash metodikasi". – T.: Fan va texnologiya, 2021.
4. Keldiev T. "O'zbek xalq cholg'ulari orkestri". – T.: 2018.
5. Ibraximjanova G. "Musiqqa o'qitish metodikasi". – T.: 2020.
6. Sokolova A.V. "Metodika raboti s instrumentalnim kollektivom". – M.: Planeta muziki, 2022.